

HELYTÖRTÉNETI BIBLIOGRÁFIAI FÜZETEK

LIGETI KÁROLY

K e c s k e m é t

1968

„A szolgaság mindig kínzó — megelégedett
szolgát ki mutat nekem?“

(Ligeti: Gondolatok a Duna partján.)

Bibliográfia

LIGETI KÁROLY

életéről, munkásságáról

KÖNYVEK — CIKKEK

A Katona József Megyei Könyvtár összeállítása

K e c s k e m é t

1968

A gyűjtés és válogatás munkáját

J o ó s F e r e n c

végezte

Fk. : Fenyvessyné Góhér Anna

68-2149 BNYV kkházi telepe (200 füzet)

Élete és hősi halála

LIGETI (LUTZ) Károly Sándor 1890. december 8-án született Kiskőrösön. Apja kovács kisiparos volt és Károllyal együtt kilenc gyermek ellátásáról és neveléséről kellett gondoskodnia. A falusi kovácsnak volt egy kosárfonó ismerőse. Tőle hallott először Ligeti Károly a szocializmusról.

A jól tanuló fiút szülei az elemi iskola elvégzése után a Kiskőrösön akkoriban megnyílt polgári iskolába iratták be. Mint polgarista megismerte már a Kommunista Kiáltványt, amelyhez dr. Borsai Sándor orvos könyvtárából az orvos fia révén jutott. Tovább akart tanulni, de a polgári iskolai végzettség nem volt elég a magasabbfokú iskolákba felvételhez. Pestre utazott, ahol bátyja már hosszabb ideje mint vasmunkás dolgozott. Ő segédmunkásnak állt egy autó-motor javítóüzembe. Ekkor lépett kapcsolatba a munkásmozgalommal, tagja lett a Vasas Szakszervezetnek. Közben különböző vizsgákra készült. 1908-ban beiratkozott a Nagymező utcai kereskedelmi iskolába. Munkásmozgalmi tevékenysége és antiklerikálizmusa miatt innen eltanácsolták.

A nagybecskereki kereskedelmi iskolában folytatta tanulmányait nagy nehézségek között, mert apja időközben tönkrement.

Érettségi után a budapesti Lipták Vasgyárban kapott tisztviselői állást. Résztvett a gyár munkásainak mozgalmi életében. Bérsztrájkot szervezett. Emiatt elbocsátották. Csak hosszabb ideig tartó állásnélküliség után tudott elhelyezkedni egy budafoki téglagyárban, mint irodista. Ekkor már a szociáldemokrata párt tagja és a Népszava külső munkatársa.

1914-ben a háború kitörésekor be kellett vonulnia. Szerb hadifogságba esett, amelyből tizenegy hónap múlva szabadult ki. Néhány hónap múlva az orosz frontra vezényelték. Magatartása háborúellenes. Ez kitűnik akkoriban írt verseiből. 1916 őszén, a Bruszilov-offenzíva során tízezer társával együtt hadifogságba került.

Ivanovo-Voznyeszenszkben 1917. május 1-én több ezer hadifogoly előtt forradalomra buzdító beszédet mondott. Emiatt a Kerenszki kormány rendeletére az omszki fogolytáborba helyezték át. Itt — bár a tiszti táborban lakott — folytatta a legénység körében agitációs tevékenységét. Tisztársai ellene támadtak, mire Ligeti átköltözött a legénységi táborba.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom felszabadította a hadifoglyokat. A forradalom vívmányainak megőrzésére szervezkedés indult a hadifoglyok között is. Ebben nagy szerepe volt az 1918. február 10-én megjelent „Forradalom“ c. hetilapnak, amelyet Ligeti szerkesztett és nagyrésztben ő maga is írt. Összesen tizenöt száma jelent meg a lapnak.

Az ellenforradalmi erők 1918 tavaszán megindult támadása május végén már Omszkot fenyegette. Az internacionalisták is résztvettek a szovjethatalom védelmében. A magyar internacionalisták egyik vezetője Ligeti volt. A két oldalról jövő — kolcsakista és cseh támadás elől a védők kényszerültek Omszkból kivonulni, de tovább harcoltak az Om folyó mentén, míg árulás következtében az óriás fölényben levő fehérek

csapdjába nem estek. Az internacionalistákat az ellenség legnagyobb részt lemészárolta, többen súlyos sebesülten, köztük Ligeti is, fogságba kerültek. Felesége vele együtt esett fogságba, de a házastársak nem tudtak egymásról.

Ligetit orvosi kezelés nélkül tartották az omszki börtönben, majd egy hadifogoly-barakkban. Innen sikerült a párttal összeköttetést létesítenie és felkelést szerveznie. 1918. december 18-án kitört a felkelés, de nem sikerült. Ligetit vallatóra vették, megkínozták, de ő nem árult el semmit és senkit.

Ismét hónapokig tartó fogság kezdődött. Egy fogoly-séta alkalmával tudta meg, hogy felesége is itt gyötődik és hogy fia született. Egyszer véletlenül találkoztak is.

Ez volt utolsó találkozásuk. 1919 nyarán a Vörös Hadsereg ellenállhatatlanul közeledett Omszk felé. Kolcsak pribékjei és a fehér kozákok a fegyvertelen fogoly vörösgárdistákon töltötték ki bosszújukat. Egytől-egyig kivégezték a volt vörösgárdistákat, köztük több mint 150 magyart Ligetivel együtt. Ligeti még akkor sem épült fel egészen. 1919. június 2-án hordágyon vitték a vesztőhelyre.

A véres tett helyén ma hatalmas emlékmű áll. Egy eleső harcos, akinek kezéből egy nőalak veszi át a zászlót. Az omszkiak úgy tudják, hogy a harcos Ligeti Károly, a zászlót átvevő nő pedig a felesége.

*

Omszk az elmúlt ötven év alatt nagyot fejlődött. A cári birodalom összeomlása idején orosz-ázsiai steppei főkormányzósági, járási és püspöki székhely volt az Om és Irtis összefolyásánál. Az Irtis partján terült el 3 km hosszúságban. Erőssége is volt az Om jobb partján.

Ipara, kereskedelme jelentéktelen volt. Jelentékenyebb épületei: a székesegyház, a főkormányzósági palota, kaszárnyák és egy színház. Ligeti ott működése és fogása idején a város a hadifogolytáborral bővült és a hadifoglyok számának megfelelően emelkedett a város 134 000 főnyi békelétszámú lakossága is.

Jelenleg Omszk vasúti csomópont. Városrészeit az Irtisen 2 és fél kilométeres híd köti össze. Kereskedelmi és ipari központ. Jelentékeny mezőgazdasági gépgyártása, élelmiszeripara, kőolajfinomítója, amelyet olajvezeték köt össze a baskir olajmezőkkel. Vannak kutatóintézetei, hét főiskolája és egyeteme, négy színháza. 1966-ban 747 000 lakosa volt.

Ligetinek a fenti emlékművön kívül van emléktáblája arcmás-relieffal azon a házon, amelyben az omszki hadifoglyok forradalmi szervezete működött. Utcát is neveztek el róla. A hadifogoly tábor helyén ma botanikus kert van, amelyben egy barakkot is épségben őriznek.

Ligeti Károly munkássága

S z e r k e s z t e t t e

a HALADÁS c. kézzel írt, litografált diáklapot Nagybecskerekben 1909/10-ben.

a FORRADALOM c. hetilapot, az omszki hadifogoly szervezet lapját 1918. február 10-től.

M u n k a t á r s a v o l t

a NÉPSZAVÁ-nak már az első világháború előtti években, a háború alatt és hadifogsága idején is.

K ö n n y e b b e n e l é r h e t ő í r á s a i

Levele Omszkból a Népszava Szerkesztőségéhez az októberi forradalomnak a hadifoglyokra gyakorolt hatásáról. — A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai 1917. nov. — 1919. márc. 5. köt. Bp. 1956, Szikra K. 97. p.
A levelet a lap nem közölte.

Május piros harangjai. = Irodalom — forradalom. 1917—1919. Az orosz és magyar forradalmak egykori dokumentumok tükrében. Bp. 1956, Magvető K. 74—77. p.

A „Forradalom“ című lap 1918. máj. 1-i számából. A könyv 443. lapján jegyzet emlékezik Ligetiről.

Az omszki magyar szociáldemokrata hadifoglyok felhívása a magyar katonákhoz és az oroszországi hadifoglyokhoz. = A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai 1917. nov. — 1919. márc. 5. köt. Bp. Szikra K. 98—101. p.

A „Forradalom“ c. lap 1918. febr. 10-i számában jelent meg. A párt nevében Ligeti Károly fogalmazta és írta alá.

Válogatott írásai. Bev. Sziklai Sándor, Bp. 1957. Kossuth K. Franklin ny. 150 p., 3 t.

Életrajza, versei, levelei, politikai írásai.

Végrendeletem. = Petőfi Népe. 1965. nov. 7. A költő legtöbbször idézett, kivégzése előtt írt verse. A lap jegyzetként életrajzi adatokat is közöl. Ligetiről. (A Kuczka-féle szöveg.)

LIGETI [Károly]—RABINOVITS [József:] *Felhívás* az az omszki magyar szocialista hadifoglyok agitátor tanfolyamán részvételre. = A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 1917. nov. — 1919. márc. 5. köt. Bp. 1956, Szikra K. 115. p.

Megjelent a „Forradalom“ c. lap 1918. máj. 26-i számában.

LIGETI Károly beszéde az ivanovo-voznyeszenszki [1917] május 1-i gyűlésen. = A magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban és polgárháborúban (1917—1922.) Dokumentum gyűjtemény. Bp. 1967, Kossuth K. 62-64. p.

LIGETI Károly: Foglyok. (Plennije.) Megjelent a „Revolucionnaja Miszl“ c. lapban 1918. jan. 9 (22)-i számban. = A magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban és polgárháborúban (1917—1922.) Dokumentumgyűjtemény. 103—104. p.

Végrendeletem*

*Míg lelketekben egy szikra tűz fog égni,
Addig mindig előre, vörös magyarok!
S az eredményt ti is el fogjátok érni,
Én is elérem — habár meghalok.*

*Nem adják a vörös szabadságot olcsón:
Ára könny és mártírvérfolyam,
Aki hullik, az legyen százszor áldott,
A gyávákon meg az ár átrohan...*

*Ti még meglátjátok a vörös Budapestet,
Tinéktek lesz még ölelés és virág...
S ha visszanéztek, csodás napkeletre:
Ujjong nektek az egész világ.*

*Én itt maradok bús, jeltelen sírban,
De tűz-lelkem elmegy veletek
És ott fog tobzódni a győzelmi csatában,
Mely lelkesíti forró kebletek.*

*Mi is ott leszünk a végső csatában:
Én és a többi vörös magyarok,
Kik elhulltunk, de a vörös szabadságnak
Ujra életet, Ti, Ti adjatok.*

* Nem egyezik a költő „Válogatott írásai“ c. kötetben Kuczka Péter javításával közzétett változattal. Terbe Lajos szerint a fenti a hiteles szöveg, melyet ő másolt ki Omszokban az eredeti újságkivágásból.

Írások Ligeti Károlyról

Lexikonokban, kézikönyvekben

Új Magyar Lexikon 4. köt. 381. p. és 5. köt. 277. p., utóbbi Omszk címszó alatt.

Magyar Irodalmi Lexikon 2. köt. 42—43. p.

KLANICZAY—SZAUDER—SZABOLCSI: Kis magyar irodalomtörténet. Bp. 1961. 403 p.

A Kultúra Világa. Irodalom, filozófia, nevelés. Bp. 1960, 520. p.

A Kultúra Világa. Magyar irodalom. A magyar nép története. Pótkötet. Bp. 1965, 240. p.

Tanulmányok, cikkek

BÉKÉS István: Október vörös vitézei. — — —. Hazádnak rendületlenül. Bp. 1955, Művelt Nép K. 286. p.
Ligetit is említi, de adatai hiányosak és részben tévesek.

DUNAJEVSKIJ Alekszandr: Ligeti Károly útját járva. — Asszonyok. 1967. 4. sz. 6. és 25. p.

A költő forradalmi tevékenységéről és kommunista kapcsolatairól ad vázlatot.

Életrajzot írnak. = Esti Hírlap. 1966. ápr. 6.

A kiskőrösi gimnázium diákjainak Ligeti-kutatósairól ad hírt.

GÁBOR Áron: Egy szibériai író könyvet ír Ligeti Károly legendás életéről. = Ország-Világ. 1960. dec. 14.

GILICZ Márta, R.: Ligeti Károly. = — — . Ifjúságunk példaképei. Válogatott bibliográfia a magyar munkás-mozgalom nagy harcosairól. Bp. 1965, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 92—93. p.

GYÖRKEI Jenő: Az Irtisz-parti metropolisban. = — — . Magyarok az Amur partján. Bp. 1967, Zrínyi K. 76—94. p.

A könyvnek a fenti fejezete részletesen foglalkozik Ligeti forradalmi tevékenységével és hősi halálával. Nyolc fényképet is közöl életéről és omszki emlékeiről.

GYÖRKEI Jenő—JÓZSA Antal: Magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban. Összeáll. és a bev. tanulmányt írták. — — . Bp. 1957, Kossuth K., 243 p., 12 t., 2 térk.

Ligeti Károllyal foglalkozik a 20, 32, 35, 96, 135, 224—229. p.

RIS omszki koncentrációs táborparancsnokátírata a letartóztatásban levő Ligeti Károlyról. = A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai 1919. már. — 1919. aug. 6. köt. 2. rész. Bp, 1960, Kossuth K. 571. p.

Jegyzetben közli, hogy Ligetit 1919. jún. 2-án kivégezték.

Ligeti Károly életrajzi adatai. = A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 1917. nov. — 1919. márc. 5. köt. Bp. 1956, Szikra K. 730. p.

Ligeti Károly életrajzi adatai. = A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 1919. márc. — 1919. aug. 6. köt. 2. rész. Bp. 1960, Kossuth K. 672. p.

Ligeti Károly ... élettörténetét megírják. = Népszava, 1966. ápr. 7.

Magyar internacionalisták. = Könyveink. [Tájékoztató a Kossuth K. kiadványairól.] 1967. szept.

Megemlékezés Ligetinek [1917.] máj. 1-én a magyar hadifoglyokhoz intézett beszédéről.

A magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban és a polgárháborúban. (1917—1922.) Dokumentumgyűjtemény. Bp. 1967, Kossuth K. 586. p. 8 t.

Ligetivel foglalkozik a könyv 16, 18, 19, 28, 31, 51, 75, 76, 86, 87, 111, 124, 125, 126 oldala. A 353. lap előtti táblán Ligeti arcképe. A 465. lap előtti táblán az irkutszki Forradalom c. lap 1920. febr. 26-i számának fotója és abból kinagyítva a „Végrendeletem“ c. vers jelen kiadványunkban közzétett szöveg szerint.

MESTER László: A másik Sándor. = Petőfi Népe. 1967. nov. 12. 5. p.

Ligeti (Lutz) Sándor Károlyról szóló közlemény. Részletesen ismerteti a kiskőrösi gimnazisták kutatásainak eddigi eredményeit is.

Az októberi forradalom hősei. Ligeti Károly. = Fehérmegyei Néplap. 1955. okt. 26.

Összegyűjtik Ligeti Károly hagyatékát a kiskőrösi gimnazisták = MTI Belföldi Hírek. 1965. nov. 27.

Összegyűjtik Ligeti Károly irodalmi hagyatékát. = Petőfi Népe. 1965. nov. 20.

A kiskőrösi gimnazisták érdekes kutatómunka vállalását ismerteti.

PINTÉR István: [Ötven] 50 éves a szovjethatalom. Öten a százezerből. = Délmagyarország. 1967. aug. 9.

A magyar internacionalistákról, köztük Ligeti Károlyról, emlékezik meg.

POGONYI Antal: A kovácsműhelytől a mártírhalálig. = Néphadsereg. 1962. nov. 17.

Ligeti Károly pályafutását követi nyomon.

SZERÉMI Borbála, T.: Ligeti Károly. = — — . A szabadság vértanúi. Bp. 1960, Kossuth K. 8—15. p. Életrajz a költő munkáiból vett idézetekkel.

TERBE Lajos: Megjegyzések Ligeti Károly meghamisított verséhez. = Élet és irodalom, 1958. 2. évf. 13. sz. 6. p.

Ligeti: Válogatott írásai c. kötetben Kuczka Péter javításával megjelent változatra vonatkozik a közlemény.

TERBE Lajos: Az Októberi Forradalom magyar költő hőse. = Kortárs. 11. évf. 11. sz. 1967. nov. 1803—1810. p.

Ligeti Károly életrajza és munkásságának méltatása.

TÓBIÁS Áron : Csillagosok, katonák ... Bibliográfia.
Bp. 1967, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 56 p.
A 37—38. lapon Ligeti könyvét és a költőről szóló
irodalmat ismerteti.

TÓTH Sándor : Testvér lesz az ember. = Petőfi Népe.
1965. dec. 8.

Ligeti Károly munkásságát értékeli a cikk a költő
„Észak fagyos szíve mellől“ című, hadifogságban
írt verséből vett idézettel.

VADAS Zsuzsa : Egy író, egy festő az internacionalis-
ták közül. = Petőfi Népe. 1966. júl. 31.

A cikk egy, Terbe Lajossal és Pogonyi Antallal
Ligeti Károlyról folytatott beszélgetést örökít meg.

A cikk másik része Olcsai Kiss Zoltán szobrász-
művésszel — és nem festővel — készült interjú.
Olcsai, mint árvaházi növendék Kecskeméten diá-
koskodott és szintén a szovjethatalomért küzdő
internationalisták közé tartozott.

VADAS Zsuzsa : Mindig előre, vörös magyarok! =
Petőfi Népe. 1963. nov. 24.

Interjú Czirok Mihálynéval, Ligeti Károly Csepelen
lakó húgával.

VENCKOVICS—LIGETI, Szófia Ligeti Károlyról. —
— — visszaemlékezései. [Részlet a Párttörténeti
Intézet vezetőségének küldött levélből.] Ford.:
Nyilas Vera. = Párttörténeti Közlemények. 1958.
4. évf. 4. sz. 142—164. p.

A költő Vilniusban élő özvegyének tájékoztatása
férjéről.

DEVECSKA Kálmán : Szibériai napló. [Átd.] (Földes Péter. [Képszerk.:] Györkei Jenő.) Bp. 1962, Móra K., Egyetemi ny. 323. p., 8 t.

A szerző Omszkban nyomdásza és hadsegéde volt Ligeti Károlynak. Könyvében szép emléket állít hős előjárójának.

FÖLDES Péter : Az omszki fehér szobor. = Százezer. Bp. 1957, Móra K. 230—261. p.

Az elbeszélés Ligeti Károlyról, forradalmi tevékenységéről és hősi haláláról szól. A 150 internacionalista magyar kivégzési helyére állított szoborművet Ligeti-emlékműként ismerteti.

FÖLDES Péter : Az omszki fehér szobor. = Hotel Drezda. Bp. 1965, Móra K. 232—273. p.

A szerző ugyanezen címmel a „Százezer“ c. kötetben megjelent elbeszélésétől több helyen eltérő, bővebb szöveg.

POGONYI Antal : Végrendelet. [Életrajzi regény.] (Ill.: Würtz Ádám.) Bp. 1966, Kossuth K., Szikra ny., 250. p.

Ligeti Károly életpályának katonai és forradalmi szakaszát dolgozza föl. Verseiből is idéz. „Végrendeletem“ c. versét egész terjedelmében közli a Terbe Lajos által hitelesített szöveggel.

